

заявникам щодо порушених їх прав і свобод. Хоча вона продовжує цікавитися провадженнями справ проти неї у Європейському суді з прав людини, але добровільно його рішення не виконує. Зобов'язання виконувати рішення Європейського суду з прав людини не має обмежень у часі, і якщо Російська Федерація у майбутньому матиме намір стати членом Ради Європи, то вона буде змушена усі їх виконати. Отже, сам факт визнання Європейським судом з прав людини порушень нею прав людини на території України є вагомим складовою у відстоюванні справедливості для жертв військової агресії.

Список використаних джерел

1. Конституція України: Прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 р. Київ : Преса України, 1997. 80 с.
2. Конвенція про захист прав людини та основоположних свобод. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text.
3. Конституція України: Офіц. текст: Коментар законодавства України про права людини та громадянина : навч. посібник. / Авт.-упор. М.І. Хавронюк. Київ : Парламент. вид-во, 1999. 544 с.
4. Климович О. Система національних засобів захисту прав людини (в контексті положень Конвенції про захист прав і основних свобод людини). *Право України*. 2001. № 1. С. 34–36.

*Харченко Тетяна Миколаївна,
головний спеціаліст Департаменту головної
інспекції та дотримання прав людини
Національної поліції України,
кандидат юридичних наук*

МІЖНАРОДНО-ПРАВОВІ СТАНДАРТИ ЗАХИСТУ ПРАВ ЛЮДИНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ: ВПРОВАДЖЕННЯ ТА ВИКОНАННЯ В НАЦІОНАЛЬНОМУ ЗАКОНОДАВСТВІ

Воєнний стан завжди супроводжується особливими умовами, які вимагають зміни звичного порядку життя та діяльності держави. У цей час надзвичайно важливим стає забезпечення захисту прав і свобод людини. Міжнародно-правові стандарти відіграють ключову роль у цьому процесі, визначаючи межі допустимих обмежень прав та забезпечуючи їх захист навіть у найскладніших умовах. Основними міжнародними документами, що регулюють захист прав людини в умовах воєнного стану, є Женевські конвенції 1949 року та додаткові протоколи до них, Міжнародний пакт про громадянські і політичні права, а також Європейська конвенція з прав людини. Ці документи встановлюють мінімальні стандарти, які держави повинні дотримуватися під час збройних конфліктів та надзвичайних ситуацій.

Важливими принципами захисту прав людини в умовах воєнного стану є принципи пропорційності, необхідності та недискримінації. Пропорційність вимагає, щоб обмеження прав відповідали загрозам, що виникають, а необхідність – щоб такі обмеження були виправдані реальними потребами. Недискримінація гарантує, що заходи захисту прав людини застосовуються до всіх осіб без винятку. В Україні правові аспекти воєнного стану регулюються Конституцією, Законом України "Про правовий режим воєнного стану" та іншими нормативно-правовими актами. Ці документи передбачають можливість обмеження певних прав та свобод громадян, однак такі обмеження повинні відповідати міжнародно-правовим стандартам.

Україна, як учасниця основних міжнародних договорів у сфері прав людини, зобов'язана впроваджувати їх положення в національне законодавство. Це включає гармонізацію законів та нормативних актів з міжнародними стандартами, а також створення ефективних механізмів контролю за їх дотриманням. В умовах воєнного стану особливо важливим є забезпечення ефективного виконання міжнародних зобов'язань. Це передбачає не лише формальне дотримання норм, але й реальні дії, спрямовані на захист прав людини. До таких дій можна віднести діяльність омбудсмена, правозахисних організацій, а також міжнародних місій та спостерігачів.

Одним із головних викликів є забезпечення балансу між національною безпекою та захистом прав людини. Воєнний стан може призводити до порушень прав, особливо в контексті обмеження свободи слова, зібрань, пересування тощо. Важливо, щоб держава діяла у межах законів та міжнародних стандартів, забезпечуючи належний рівень захисту громадян.

Військові дії значно впливають на соціально-економічні права громадян, зокрема право на працю, житло, медичну допомогу та освіту. Руйнування інфраструктури, економічна нестабільність та масові переміщення населення призводять до порушення цих прав. Як держава може забезпечити дотримання соціально-економічних прав під час і після воєнних дій?

Внутрішньо переміщені особи (ВПО) часто стикаються з дискримінацією та труднощами в доступі до основних прав та послуг. Які правові механізми та заходи необхідно вжити для захисту прав ВПО і забезпечення їх інтеграції в нових громадах?

Забезпечення доступу до правосуддя стає надзвичайно складним у воєнних умовах. Військові дії можуть порушити роботу судових органів, що призводить до затримок у розгляді справ та порушення права на справедливий суд. Як можна забезпечити безперервність правосуддя та ефективний захист прав громадян під час воєнного стану?

Свобода вираження думок та діяльність медіа часто піддаються обмеженням під час воєнного стану з метою забезпечення національної безпеки. Як забезпечити баланс між потребою в безпеці та правом на інформацію і свободу слова, уникаючи надмірних обмежень?

Військові дії завдають значної психологічної шкоди населенню, включаючи військових, цивільних осіб та дітей. Які правові та організаційні заходи необхідні

для забезпечення доступу до психологічної допомоги та реабілітації для постраждалих від війни?

В умовах воєнного стану, введеного у відповідь на збройний конфлікт, Україна 29 квітня 2024 року офіційно повідомила про свій відступ від деяких положень Європейської конвенції з прав людини (ЄКПЛ) відповідно до статті 15 цієї Конвенції. Стаття 15 дозволяє державам-учасникам відступати від своїх зобов'язань за Конвенцією в умовах надзвичайної ситуації, яка загрожує життю нації, за умови, що такі заходи є суворо необхідними за обставин.

Основною причиною для відступу стало загострення воєнного конфлікту та необхідність прийняття термінових заходів для забезпечення національної безпеки та громадського порядку. Україна зіткнулася з ситуаціями, які вимагали обмеження деяких прав і свобод, зокрема права на свободу та особисту недоторканність (стаття 5), права на справедливий суд (стаття 6), права на приватне та сімейне життя (стаття 8), свободи вираження поглядів (стаття 10) та свободи зібрань та об'єднань (стаття 11).

Відступ України від окремих положень ЄКПЛ є тимчасовим заходом, який відповідає міжнародним стандартам і вимогам самої Конвенції. Відступ здійснюється з дотриманням принципів пропорційності та необхідності, а також підлягає постійному моніторингу та перегляду. Уряд України зобов'язався регулярно інформувати Раду Європи про поточну ситуацію та будь-які зміни в обмеженнях.

Відступ від ЄКПЛ має значний вплив на права громадян, оскільки деякі з них можуть бути тимчасово обмежені. Однак, навіть у таких умовах держава повинна дотримуватися основних принципів гуманності та поваги до гідності кожної людини. Наприклад, заборона катувань (стаття 3) та право на життя (стаття 2) не підлягають відступу.

Забезпечення законності та дотримання прав людини навіть під час відступу від ЄКПЛ значною мірою залежить від ефективної роботи судової системи та правозахисних організацій. Важливо, щоб ці інституції продовжували функціонувати і здійснювали контроль за дотриманням прав людини, забезпечуючи справедливість та законність у прийнятті рішень.

Відступ від ЄКПЛ має тимчасовий характер, і після нормалізації ситуації Україна повинна повернутися до повного дотримання своїх зобов'язань за Конвенцією. Відновлення звичайного правового режиму та повне відновлення прав і свобод є пріоритетом для держави у післявоєнний період.

Після відступу від ЄКПЛ, особливо важливим стає моніторинг дотримання прав людини міжнародними організаціями. Такі організації, як Рада Європи, Організація з безпеки і співробітництва в Європі (ОБСЄ) та Організація Об'єднаних Націй (ООН), відіграють ключову роль у спостереженні за ситуацією та наданні рекомендацій щодо захисту прав людини. Вони можуть проводити незалежні розслідування, документувати порушення та забезпечувати прозорість дій уряду.

Воєнний стан особливо впливає на права військовослужбовців, які часто опиняються в надзвичайно важких умовах. Забезпечення їхніх прав на справедливий суд, гуманітарну допомогу та реабілітацію після участі в бойових

діях є важливим завданням. Україна повинна гарантувати, що військовослужбовці мають доступ до необхідних ресурсів і захисту, включаючи правову підтримку та медичну допомогу.

Після завершення воєнного стану та повернення до звичайного правового режиму важливо забезпечити відновлення правосуддя та відшкодування за порушені права. Це включає проведення розслідувань щодо випадків порушення прав людини, притягнення винних до відповідальності та надання компенсацій постраждалим. Цей процес має бути прозорим та справедливим, щоб відновити довіру громадян до державних інституцій.

Висновок. Захист прав людини в умовах воєнного стану є складним, але вкрай важливим завданням. Впровадження та виконання міжнародно-правових стандартів у національному законодавстві України є запорукою того, що права і свободи громадян будуть захищені навіть у найскладніші часи. Ефективне виконання цих стандартів потребує постійного моніторингу, адаптації законодавства та активної участі як державних органів, так і громадянського суспільства. Аналіз проблемних питань дозволяє більш глибоко зрозуміти виклики, які постають перед державою у сфері захисту прав людини в умовах воєнного стану. Вирішення цих питань вимагає комплексного підходу, що включає адаптацію законодавства, активну роботу правозахисних організацій та міжнародну підтримку. Відступ України від деяких положень ЄКПЛ 29 квітня 2024 року є вимушеним заходом, спричиненим надзвичайними обставинами воєнного стану. Однак, навіть у таких умовах, держава зобов'язана дотримуватися міжнародних стандартів, забезпечуючи захист прав і свобод людини настільки, наскільки це можливо. Ефективне впровадження та виконання міжнародно-правових стандартів у національному законодавстві залишається ключовим завданням як у період воєнного стану, так і в післявоєнний час, сприяючи відновленню правопорядку та довіри громадян.

Відступ України від Європейської конвенції з прав людини від 29 квітня 2024 року є надзвичайним заходом, спричиненим складною ситуацією воєнного стану. Проте, навіть у таких умовах, забезпечення дотримання прав людини залишається пріоритетом. Моніторинг міжнародних організацій, захист прав військовослужбовців, відновлення правосуддя, роль громадянського суспільства та профілактика майбутніх конфліктів – все це є критично важливими аспектами, що сприяють захисту прав і свобод громадян в умовах кризи та після її завершення.

Список використаних джерел

1. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод (з протоколами) (Європейська конвенція з прав людини). Електронний ресурс – Режим доступу: <https://bit.ly/3WtA2qg>
2. Закон України «Про ратифікацію Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року, Першого протоколу та протоколів № 2, 4, 7 та 11 до Конвенції. Електронний ресурс – Режим доступу: <https://bit.ly/3zHqtKx>